

УДК 316.

Чербан О. О.,
аспірант кафедри філософських
та соціальних наук, Київський національний
торговельно-економічний університет
(Україна, Київ), alexcherban@icloud.com

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ

Метою даної статті є дослідження концепції розвитку засобів масової інформації в Чеській Республіці та їх вплив для прийняття політичних рішень. В статті аналізується початкове поле функціонування мас медіа та нормативно правова база. Простежується еволюція законодавства Чеської Республіки в сфері мас медіа, що й становить основу концепції розвитку засобів масової інформації. Під час написання статті автором були використані наступні методи: історичний, аналіз, синтез, порівняння. Основні одержані висновки полягають в наступному: побудова якісного інституту функціонування засобів масової інформації не можлива без створення державних органів, які б займалися розробкою законодавчого поля в сфері мас медіа, стежили б за дотриманням законів та контролювали б роботу ЗМІ. Модель функціонування ВВС може бути модифіковано і застосована для країн Центральної та Східної Європи.

Ключові слова: Чеська Республіка, засоби масової інформації, закон, функціонування, концепція, вплив.

Свобода засобів масової інформації є не від'ємною частиною існування демократичного суспільства. Норберт Вінер стверджував, що без вільного доступу до інформації будь яка система приречена на розпад. Гарантія свобод слова, вільно збирати та поширювати інформацію є тією необхідністю яку потребує будь яке суспільство в інформаційну епоху, особливо це стосується українського суспільства, яке довгий час не мало такої можливості, через те що в часи Радянського Союзу засоби масової інформації стали засобами масової пропаганди і були основним рупором правлячої комуністичної партії. Станом на 2012 р., до трагічних подій в Україні за свободою засобів масової інформації посідає 116 місце з понад 180 країн світу за даними «Репортерів без кордонів» [8], показовим в даному контексті для України може бути чеський досвід. Чехія в 2012 році посіла 14 місце. Чехія, як і Україна, отримала радянську систему засобів масової інформації, добре розбудовану мережу центральних та районних ЗМІ, але за короткий відрізок часу зуміла їх перебудувати і на сьогоднішній день засоби масової інформації в країні є чи не найголовнішим критиком влади. Вони можуть впливати на думку не лише громадян, а й політиків.

Формування інституту медіа в Чеській Республіці почалось в 1990 р. з того, що трудові колективи почали запроваджувати самоврядування та почали обирати головних редакторів. Така «спонтанна приватизація», що тривала два роки, торкнулась більшість діючих засобів масової інформації, інші були визнані банкрутами, або продані власниками (останнє стосується, зокрема, періодичних видань галузевих асоціацій) іноземним видавничим групам, або ж приватизовані в ході «сертифікатної» приватизації, яка розпочалась у 1992 році [4]. Варто додати що до 1989 р. Чехословаччина мала досить широку мережу засобів масової інформації, яка нараховувала: 6 загальнонаціональних щоденних чеських газет, 5 словацьких загальнонаціональних щоденних газет, 7 чеських регіональних щоденних газет та 3 регіональні щоденні словацькі видання. Крім того, деякі центральні

органи виконавчої влади здійснювали випуск спеціалізованих друкованих видань (Міністерство оборони (газета «Народна оборона»), Міністерство агропромислового комплексу (газета «Сільські вісті») та Міністерство спорту). Свої періодичні друковані видання мали і партійні органи – Комуністична партія, Чехословацька народна партія, Чехословацька соціалістична партія, Соціалістичний союз молоді, Федерація профспілок.

Законодавча база, що заклала функціонування інституту ЗМІ, почалась розробляти зразу після перших незалежних виборів, де перемогу отримав Вацлав Гавел. Першим кроком стала поправка до Закону «Про друк» від 1966 р., згідно цієї поправки скасовувалась цензура та дозволялось право громадянам засновувати власні газети та інші періодичні видання. Наступним кроком стало прийняття в жовтні 1991 р. Закону «Про мовлення» в якому визначались положення функціонування державних та приватних мовників, а через місяць в Законах «Про телебачення» та «Про радіо» було закладено основу для трансформації державних та інших мовних засобів масової інформації на зразок функціонування моделі суспільної служби ВВС [10]. Після розпаду Чехословаччини було прийнято ще один закон, який був продиктований необхідністю успадкування колишніх Чехословацьких законів на території Чеської Республіки. В основному законодавство Чеської республіки в сфері створення та розвитку незалежного інституту засобів масової інформації з однієї сторони запровадило важливі принципи побудови незалежних ЗМІ відповідно до статті 10 Європейської конвенції з прав людини, яка стверджує, що, з одного боку, кожен має право на свободу вираження поглядів і має право на отримання та поширення інформації, цензура вважається неприйнятною, з іншого боку до пункту 4 статті 17 здійснення цих свобод «може бути обмежено законом, якщо такий захід є необхідний в демократичному суспільстві для захисту прав і свобод громадян, в інтересах національної безпеки та для захисту громадського порядку» [7]. З іншої сторони заклало механізми функціонування медіа інституту, на кшталт функціонування ВВС. Згідно Закону «Про телебачення» та Закону «Про радіо» від 7 листопада 1991 р. створювалась Чеська Телевізійна Рада, яка складалась з 15 представників, які обирались Палатою депутатів парламентом Чеської республіки. Рада мала представляти регіональні, політичні, соціальні, культурні та інші аспекти життя. Членам Ради не можна було обіймати політичні посади, окрім того не можна займатись будь якою діловою діяльністю. Рада обиралась на шість років, але кожні два роки змінювалась одна третя Чеської Телевізійної Ради. Передбачалась також щорічна звітність діяльності медіа сектору, перед парламентом Чеської Республіки. Окремим дорадчим органом створювалась Наглядова Рада, що допомагала Чеській Телевізійній Раді у перевірці фінансового управління чеського телебачення та радіо. Завданням Наглядової Ради була перевірка ефективності чи неефективності використання коштів та користування майном чеським телебаченням, вироблення рекомендацій пов'язаних з удосконаленням Чеського законодавства і наближення його до

законодавства Європейського співтовариства. Наглядова Комісія складалась з п'яти кваліфікованих експертів обраних Чеською телевізійною Радою на чотири роки [6]. Саме така теоретична будова і практична реалізація даних законопроектів дала можливість інституту засобів масової інформації в Чеській Республіці функціонувати на засадах об'єктивності та незалежності, стати на захист свободи слова та друку, бути платформою для дискусій, впливати на громадську думку та на прийняття політичних рішень.

Важливу роль чеські мас медіа відіграли при вступі Чехії до НАТО, оскільки за результатами досліджень американського агентства ЮСІА, у 1996 р. громадська підтримка цього процесу значно відставала від аналогічних показників в Угорщині, Польщі й навіть у Румунії. Так, лише кожен 15-й громадянин Чехії погодився б зі збільшенням бюджету армії за рахунок видатків на охорону здоров'я та освіти.

Згідно з опитуванням громадської думки, проведеним чеським агентством «Фактум» у 1997 р., вступ країни до НАТО підтримували лише 37% респондентів (для порівняння: 1994 – 56%, 1995 – 53%, 1996 – 39%), 38% – проти, решта – не визначилися.

Так, періодичні видання, які своєю позицією схиляються до правочентристських партій урядової коаліції (а це переважна більшість центральних ЗМІ), протягом кількох останніх років перед мадридським самітом проводили широку інформаційну кампанію, спрямовану на те, щоб не лише переконати громадськість країни в необхідності її вступу до НАТО, а й довести Заходу, що в Чехії вже дозріли всі політичні, економічні й соціальні передумови для такого кроку [1]. 21 січня 1998 р. Уряд Чеської республіки однозначно вирішив приєднатися до Вашингтонського договору.

В 2004 р. Чеська Республіка зробила ще один важливий крок на міжнародному рівні – вступила до Європейського Союзу. Вступ до ЄС був одним з пріоритетних напрямків чеського зовнішньополітичного відомства. Шлях до ЄС був закладений ще з грудня 1990 р., а 17 грудня за посередництва Голови Уряду ЧР Вацлава Клауса Чеська Республіка подає заявку на Членство в ЄС. На референдумі 13–14 червня 2003 р. населення ЧР проголосувало за її вступ у ЄС з таким результатом: за – 77,33%, проти – 22,67%. Участь у виборах становила 55,21% [5], і з 1 травня 2004 р. Чехія стала повноцінним членом ЄС. 2004 року, напередодні вступу Чехії до Євросоюзу, з'явилася низка теле/радіопрограм, які розповідали про життя в ЄС. Однак на відміну від влади, яка пропагувала лише позитив членства, мас-медіа активно роз'яснювали й можливі негативні наслідки приєднання до євроспільноти. Радник чеського уряду Йозеф Матейка твердить, що саме така позиція й дала змогу здобути підтримку населення на референдумі щодо вступу країни до ЄС. Однак водночас з'явилосся багато євроскептиків, які змушують уряд краще обстоювати інтереси Чеської Республіки в Євросоюзі [3].

Ще одним важливим прикладом впливу мас медіа в Чеській Республіці є звільнення віце-прем'єр-міністра А. Бабіша в травні 2017 р. Андей Бабіш – чеський підприємець і політичний діяч, засновник партії ANO 2011, власник медіа холдингу AGF Media, до якого входить щотижня ва газета 5+2 дпу та видавництво

MAFRA [2]. А. Бабіша не однократно критикували різні чеські видання та опозиційні політики, звинувачуючи його у не сплаті податків, і вже 2 травня 2017 р. прем'єр-міністр Богуслав Суботка заявив про звільнення віце прем'єр-міністра та міністра фінансів А. Бабіша [9].

Підсумовуючи вище сказане можна зробити ряд висновків. По-перше Чеська Республіка зуміла створити незалежний інститут засобів масової інформації. По-друге модель функціонування BBC може бути прийнятною для регулювання діяльності засобів масової інформації, особливо для їх контролю. По-третє створення колегіальних органів які складаються з експертів та урядовців і діють на засадах добочесності та неупередженості створює умови для утвердження свободи слова, вільного доступу до інформації, створення нових мас медіа.

Список використаних джерел

1. Андрощук І. Інтеграція Чехії до НАТО: основні етапи та наслідки // Зовнішні справи. – 7 квітня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/integracija-chekhiji-do-nato-osnovni-etapi-ta-naslidki/>
2. Кашапуров Т. Who is мистер Бабіш? // Пражский Телеграф. – №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ptel.cz/2014/01/who-is-mister-babish/>
3. Прудник М. Свобода преси // Віче. – 2008. – №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://veche.kiev.ua/journal/774/>
4. Українська асоціація видавців періодичної преси. Огляд досвіду роздержавлення державних та комунальних ЗМІ в країнах Східної Європи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uapp.org/privatizationinfo/8815.html>
5. Шлях Чехії до ЄС. Посольство Чеської Республіки в Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mzv.cz/kiev/uk/x2001_09_21/x2001_09_21_3/x2010_10_14.html
6. Act on Czech Television [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sze.hu/~smuk/Nyilvanossag_torvenyek_CEE/Mediatorvenyek/CZ%20Act%20on%20Czech%20Television.pdf
7. CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS of the Presidium Resolution of the Czech National Council of 16 December 1992 on the declaration of the CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS as a part of the constitutional order of the Czech Republic Constitutional act No.2/1993 Coll. as amended by constitutional act No.162/1998 Coll [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/prilohy/Listina_English_version.pdf
8. Reporters Without Borders. Worldwide press freedom index 2011–2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rsf.org/en/press-freedom-index-2011-2012,1043.html>
9. Sobotka kvůli potížím s Babišem podá demisi vlády – záznam on-line přenosu // Cesce Noviny. 5 травня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/sobotka-kvuli-potizim-s-babistem-poda-demisi-vlady-zaznam-on-line-prenosu/1479930>
10. The Czech Republic's Broadcasting Law: Provisions, Problems and Expectations By Milan Smid, Frank L. Kaplan and Robert Trager February 1996. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.grady.uga.edu/coxcenter/Conference_Papers/Public_TCs/Czech_Rep_Broadcasting_Law.pdf

References

1. Androshuk I. Integracija Chehii' do NATO: osnovni etapy ta naslidky // Zovnishni spravy. – 7 kvitnja 2016 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/integracija-chekhiji-do-nato-osnovni-etapi-ta-naslidki/>
2. Kashaurov T. Who is myster Babysh? // Prazhskij Telegraf. – №1. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ptel.cz/2014/01/who-is-mister-babish/>

3. Prudnyk M. Svoboda presy // Viche. – 2008. – №1. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://veche.kiev.ua/journal/774/>

4. Ukraïns'ka asociacija vydavciv periodychnoi' presy. Ogljad dosvidu rozderzhavlenija derzhavnyh ta komunal'nyh ZMI v kraï'nah Shidnoi' Jevropy. – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.uapp.org/privatizationinfo/8815.html>

5. Shljah Chehii' do JeS. Posol'stvo Ches'koi' Respubliki v Kyjevi [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.mzv.cz/kyev/uk/x2001_09_21/x2001_09_21_3/x2010_10_14.html

6. Act on Czech Television [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.sze.hu/~smuk/Nyilvanossag_torvenyek_CEE/Mediatorvenyek/CZ%20Act%20on%20Czech%20Television.pdf

7. CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS of the Presidium Resolution of the Czech National Council of 16 December 1992 on the declaration of the CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS as a part of the constitutional order of the Czech Republic Constitutional act No.2/1993 Coll. as amended by constitutional act No.162/1998 Coll [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/prilohy/Listina_English_version.pdf

8. Reporters Without Borders. Worldwide press freedom index 2011–2012. – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://rsf.org/en/press-freedom-index-2011-2012,1043.html>

9. Sobotka kvůli potížím s Babišem podá demisi vlády – záznam on-line přenosu // Cesce Noviny, 5 travnja 2016 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/sobotka-kvuli-potizim-s-babisem-poda-demisi-vlady-zaznam-on-line-prenosu/1479930>

10. The Czech Republic's Broadcasting Law: Provisions, Problems and Expectations By Milan Smíd, Frank L. Kaplan and Robert Trager February 1996. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.grady.uga.edu/coxcenter/Conference_Papers/Public_TCs/Czech_Rep_Broadcasting_Law.pdf

Cherban O. O., postgraduate student of the Department of Philosophy and Social Sciences, Kyiv National University of Trade and Economics (Ukraine, Kiev), alexcherban@icloud.com

The concept of the development of the media in the Czech Republic and their influence on political decisions

The purpose of this article is to study the concept of the development of the media in the Czech Republic and their impact on political decisions. This article analyzes the initial field of mass media, its functioning on a normative and legal basis. The evolution of the legislation of the Czech Republic in the sphere of the mass media, which forms the basis of the concept of media development, is traced. When writing an article the author used the following methods: historical, analysis, synthesis, comparison. The main conclusions drawn are as follows: construction of a high-quality institution for the functioning of mass media is not possible without the creation of state bodies that would be involved in the development of the legislative field in the media, monitor compliance with the law and monitor the work of the media. The Air Force's model of operation can be modified and applied to the countries of Central and Eastern Europe.

Keywords: Czech Republic, media, law, functioning, concept, influence.

* * *